

”Ser ut som att dom lyssnar. Men inte på riktigt”

Om frikyrkan och integration bland unga

”Det ser ut som att dom lyssnar. Men dom lyssnar inte på riktigt,” säger Elias. Elias är hans valda forskningsnamn.¹ Det är vårt andra besök i ungdomsgruppen. Syftet med samlngen är att ungdomarna ska få reflektera över hur de ser på inkludering, gemenskap och delaktighet i församlingen. Fokus är det som vi valt att kalla ”erkännandets tre nivåer”, inspirerat av Axel Honneths tänkande. Samtalet om huruvida unga kan bli mer erkända av de vuxna i församlingen har pågått ett tag när Elias yttrade dessa ord.

Vi hade bara träffats en gång tidigare, ungdomarna och vi, där ”vi” är Joseph, Magnus och Sara. Ungdomarna har varit väldigt öppna mot oss. Vi har inlett kvällssamlingen med pizza och ”rundor” om vilket fordon man känner sig mest lik, just den här kvällen. ”Ett fartyg”, säger någon, ”Jag är stabil, och det rullar på. Sakta men säkert.”

Sara, som är dramapedagog, leder gruppen i några dramaövningar och öppnande lekar. Till en början går ungdomarna lite försiktigt in i övningarna, men redan efter andra rundan är stämningen en helt annan. Det är ett större engagemang från alla i gruppen. Det blir stökigare och en del skratt. Alla är redo att röra på sig, när det är dags för värderingsövningar. I det här fallet ska de ta ställning till ett påståendet genom att ställa sig längs med en osynlig linje. I ena änden håller man inte alls med, i den andra håller man med helt och hållet. Första påståendet är: ”Jag känner mig alltid välkommen till församlingen!” Hela gruppen rör sig gemensamt ”högst upp” på linjen.

¹ Elias är som alla andra namngivna medforskare och informanter i den här boken omnämnda med deras eget valda fingerade namn.

När Gabriel får frågan varför han står där, säger han: "Jag känner mig som en del av gemenskapen för att alla är snälla och alla är välkomnande." När han får följdfrågan om vilken gemenskap han tänker på svarar han "ungdomsmötena." Emilia står också "högt upp" och hon tänker på hela församlingen. "Både pastorerna och alla vuxna," säger hon, "man känner sig som en del av dom också. Vi är en del av samma församling."

ATT BLI SEDD SOM UNGA

Ungdomarna förmedlar verkligen att de känner sig sedda och välkomna, inkluderade och integrerade. Varifrån kom då uttalandet om att de vuxna inte lyssnar på riktigt? Emilia var inte riktigt klar med vad hon ville säga om gemenskapen:

Sen känner jag, att när vi ungdomar fick engagera oss lite mer på gudstjänsterna, som dom vuxna går på. Det var länge sen, men teatrar och en massa sånt. Då kände man sig kanske lite mer som en del av gemenskapen. Men det är fortfarande jätte-jättebra.

Emilia pekar redan i början av vår aktionsforskning med gruppen på en viss dubbelhet. Å ena sidan upplever ungdomarna sig vara del av en stark gemenskap – som för de flesta avsåg ungdomsgruppen, men även att vuxna ser dem. Å andra sidan uttrycker ungdomarna att de bara blir sedda "som unga". När de får komma till tals så handlar det om ungdomsfrågor.

Från samtalen på golvet rör vi oss sedan mot soffan och TV:n i ett bredvidliggande rum. Magnus ska introducera "Dagens gäst", som är den tyske filosofen Axel Honneth och hans kritiska tankar om kampen för erkännande. Vi har tagit ut de grundläggande ledmotiven i Honneths komplexa samhällsteori och använder dem för våra behov. Det handlar om tre dimensioner av erkännande som (1) kärlek och omsorg från andra, (2) tillräknelighet och tillhörighet samt (3) uppskattning av sina egna förmågor. Vad det faktiskt innebär att tillhöra en gemenskap kan alltså ha många olika aspekter, utifrån Honneths

sätt att se. Erkännande är för honom en moraliskt motiverad kamp och konflikt.

När samtalet fördjupas mellan ungdomarna i den stora hörnsoffan nyanseras frågan om delaktighet och gemenskap med hjälp av presentationen om Honneths tankar om erkännande som en förutsättning för självförverkligande. Diskussionen om erkännande är öppen och ärlig. Det finns en tydlig konsensus i att de känner sig sedda och välkomna av de vuxna. Församlingen har två språkgrupper som firar varsina gudstjänster. Ungdomarna avser här de vuxna i den arabisk-svenska delen av församlingen som uttrycker att de är glada att se dem i kyrkan.

Elias säger att församlingen känns som en stor familj, vilket är något som återkommer i senare samtal. Ungdomarna upplever att hemmet och församlingen ligger nära varandra, och att de får vara sig själva på ungefär samma sätt hemma som i kyrkan. Man känner ett stort ansvar för församlingen, vill hjälpa till och ser sig själva som: "Vi är nästa generation. Vi ska ta över kyrkan och föra vidare Guds budskap."

Ibland har några av ungdomarna blivit tillfrågade att hjälpa till, till exempel med barnverksamheten eller med ett drama i gudstjänsten. Emilia får medhåll av de andra när hon påstår att:

Det får oss att känna andra nivån av erkännande [när det vuxna ber oss om hjälp]. Både genom att vi behandlas likvärdigt som dom vuxna då, och det visar uppskattning för våra förmågor. Man känner sig, som Markus sa, man tar nästa steg i församlingen genom att få vara där för dom yngsta barnen.

Att bli tillfrågade händer ganska sällan, menar ungdomarna, och det är i ganska begränsade områden. Det är när samtalet fördjupas kring hur ungdomarnas delaktighet i församlingen skulle kunna förändras som Elias säger: "Det ser ut som att dom lyssnar. Men dom lyssnar inte på riktigt."

Ungdomarna menar att de har kommunicerat olika önskemål om förändring till de vuxna, och att de ändå inte har förändrats. I det avseendet tycker någon att det inte funnits ett känslomässigt stöd, om något inte fungerat i ungdomsgruppen. Emilia uttrycker det så här:

När man berättar om sina erfarenheter, och berättar om vad man tycker och tänker. Och man inte... Man känner sig inte som att "Ok ni lyssnar!" [...] Dom tycker att: "Ja, men det är bra som det är." Då känner man lite att man fråntas likabehandling. För hade det varit en vuxen som sa nånting sånt om deras gemenskap, då hade det kanske blivit skillnad direkt.

Det Emilia pratar om gäller ungdomarnas samlingar på fredagskvällar. Där instämmer Elias och Gabriel i att de upplever att man har uttryckt sina åsikter men de har "inte har tagits vidare." Eller så är det att de vuxna har lyssnat, men ingen förändring har skett. En av de viktigaste frågorna har varit varför man har haft så många olika ungdomsledare på kort tid. Det har varit känslomässigt utmanande för ungdomarna. Som Gabriel uttrycker det:

Vi har haft jättemånga ledare som under en kort period varit med oss. Och vi har börjat skapa en relation. Och så slutar dom. Nu efter [en tidigare ungdomsledare] så kanske det har varit tredje, fjärde ledaren som har slutat. Vilket gör det jobbigt, att man ska lära känna en ny ledare, och att man ska skapa den här relationen så att man vågar prata och så.

När det kommer till förändring och förändringsarbete i församlingen upplever alltså ungdomarna att de inte har något egentligt inflytande. Den insikten påverkar också i vilken mån de upplever sig erkända på andra områden.

Är unga församling eller ej?

I den svensk-svenska gruppen av ungdomar som vi har mött i en annan församling, uttrycker man sig mycket likt den arabisk-svenska gruppen. Flickan med forskningsnamnet Rut säger: "Jag känner det att det är mer att de vuxna lyssnar på de vuxna, än att de vuxna lyssnar på de som är yngre." Och att "om man själv som yngre skulle säga nånting till vuxna människor, då skulle den nog inte ta det på lika stort allvar som en vuxen." Rudolf i gruppen tycker i och för sig att de

vuxna verkar lyssna, eller att det finns några vuxna som lyssnar, men är tveksam till om det sedan händer något.

Jag skulle säga att det finns folk som lyssnar, och [...] tar det på allvar. [...] Men om vi skulle säga så att jag sa någonting till folk som lyssnar och tar på allvar, så är jag inte så säker på att det skulle bli något av det sen ändå, för att ja... [paus] någonstans tar de inte det på så stort allvar som man skulle vilja att de gör.

I det fortsatta samtalet och vid de följande träffarna märks det att avsaknaden av inflytande och upplevd betydelse påverkar frågan om erkännande – även socialt. Även i den här församlingen är de vuxna mycket vänliga mot ungdomarna och är glada när de kommer till gudstjänsten. Samtidigt upplever ungdomarna att de är i kyrkan på de vuxnas villkor. Det handlar om allt från vilken musik som tillåts på gudstjänster till vilka delar av kyrkolokalen som ungdomarna upplever sig ha tillgång till, något vi återkommer till. Men för att fortsätta med kopplingen mellan delaktighet, inflytande och socialt erkännande blir en så kallad församlingsresa ett återkommande exempel på att de unga kan uppleva sig misserkända, som om man inte är en del av själva församlingen.

I en diskussion om vad som är ”ungdomsanpassat” i församlingens arbete, ställer Mattias frågan: ”Hur tänker ni kring församlingsresan? Klockan 9 den 1 juni, vad är det för dag?” Rut reagerar och säger att den resan är lite konstigt lagd. ”Ja, det är bara pensionärer som kan åka i såna fall. Jag jobbar ju. Jag är inte ledig då,” säger David. Och Rudolf tycker att det är skrattretande. Vad de främst reagerar på är inte att församlingen arrangerar en resa för daglediga och pensionärer. Det är snarare att den kallas för *församlingsresa*, när något ordnas för vuxna och äldre, men för ”ungdomsresa” om den ordnas för de unga. Som Mattias konstaterar: ”Hur kan man kalla något för församlingsresa, när det inte är för hela församlingen?” Och Rudolf fyller i:

Det hade varit kul om båda delarna [vuxna och unga] kunde komma med, och båda kunde vara informerade. Jag vet inte ens vad som ska hända. Alltså jag har ingen aning!

Rudolfs inlägg visar en tydlig erfarenhet av misserkännande. Informationen om en "församlingsresa" har inte nått ungdomsgruppen, och när de vill känna sig som en del av församlingen som helhet, blir bristen på information ett tecken för dem på hur de inte räknas som en del av församlingen.

Erkännande behöver gestaltas på många områden i församlingen för att man ska kunna tala om integration och delaktighet. I den svensk-svenska ungdomsgruppen handlar det främst om ålder. I den arabisk-svenska gruppen handlar det även om etnicitet och språktillhörighet. Just den här församlingen är uppdelad med en gudstjänst på svenska på söndagar och en gudstjänst på arabiska på fredagar. Den uppdelningen har osynliggjort de arabisk-svenska ungdomarna för ledningen i församlingen, som i huvudsak är svensk-svensk. Det är som att de unga inte finns till.

ATT BLI OSYNLIGGJORD

Som vid tidigare tillfällen följs pizzan och den inledande rundan på fredagskvällen av värderingsövningar. Joseph och Sara har beskrivit hur övningen ska gå till. Deltagarna ställs inför ett påstående, och de ska sedan ställa sig någonstans på en osynlig linje utifrån hur väl de tycker att de stämmer in på påståendet. Ett inledande påstående var "Det är viktigt att ha en religiös tro", något alla i gruppen i hög grad höll med om. De ställde sig därför "högst upp" på linjen.

Det här var den första kvällen som vi träffade ungdomarna, och de röde sig ganska enhetligt till de olika påståendena. Kanske är de av samma åsikt, eller kanske vågar de inte sticka ut? Allt är ganska nytt och obekant. De har fått information om forskningsprojektet. De har skrivit under samtyckesblanketter, vilket även deras föräldrar har gjort. Men det är svårt att veta hur det egentligen kommer att bli innan det sätter i gång. Det samma gäller för oss forskare. Så även om alla uppskattade pizzan och var väldigt artiga i samtalen, var de också ganska försiktiga och trevande.

Men när Sara gjorde påståendet att "I församlingen får jag vara mig själv", då hände något i rummet. Det fanns en tydlig angelägenhet hos deltagarna, och det betydde något var man ställde sig på linjen.

Kanske var det en slump, eller också betydde det något att de tre tjejerna i gruppen ställde sig mot mitten av linjen, lite mot hållet där man inte höll med påståendet. Därefter ställde sig killarna högst upp, eller högt upp i varje fall, som visar att man höll med om påståendet. Killarna började att svara med ord. De ansåg sig vara trygga i församlingen därför att de har varit med så länge, och de känner att de får vara som de är. En av tjejerna svarade och sa: "Det finns värderingar och regler i församlingen. Det finns det inte i samhället. Då ska man leva efter de värderingar som finns i församlingen."

Vid ett senare tillfälle lyfte vi fram det citatet, så att gruppen skulle få en möjlighet att reflektera över vad erkännande konkret innebär i en församling. Det blev tydligt i samtalet att tonåringarna möter mycket omsorg i församlingen och blir sedda. Den sociala nivån av erkännandet finnas där. Samtidigt finns det tankar om vad det egentligen betyder, vilket framkommer i de föregående citaten.

Vi kan se att det sociala erkännandet finns i församlingen, men frågan är vad det är värt när man möter ett misserkännande i tillräcklighet att förstå och kontrollera sina handlingar? Att bli sedd och bli varmt mottagen i kapprummet i kyrkan, som flera påpekar att de blir, kan skava mot nivån av faktiskt inflytande eller att verkligen bli hörd. Det sociala erkännande är också främst inom ungdomsgruppen eller i relation till de vuxna i den arabisk-svenska delen. I förhållande till den svensktalande delen och församlingens ledning är situationen en annan.

Det finns inga unga här

Det finns ett misserkännande av de unga arabisk-svenska i församlingen som bekräftades på ett tydligt sätt i vår kontakt med församlingsledningen. Vi kontaktade församlingen i ett tidigt skede av projektet för att fråga om de hade några ungdomar som vi kunde träffa och samtala med om integration och delaktighet i församlingen. Det svar vi fick var att det tyvärr inte fanns några unga i församlingen. Av en tillfällighet fick vi reda på att en grupp med arabisk-svenska ungdomar träffas på fredagar. I kontakt med pastorn för den arabisk-svenska gruppen fick vi lov att arbeta med den gruppen, och började därför våra forskningsinriktade träffar.

Församlingsledarnas svar låg dock kvar i bakhuvudet på oss. Vi ansåg att det var ett sådant anmärkningsvärt påstående. Det fanns uppenbarligen unga som möttes i församlingens lokaler. Vi ville därför intervjua åtminstone ordföranden i församlingen och föreståndaren.

Ordföranden verkar inte helt nöjd med utvecklingen av två åtskilda språkgrupper i församlingen. Hon jämför med hur det var i början, när arabisk-svenska medlemmar kom med i församlingen:

De första medlemmarna kom för 30, nä, 40–45 år sen. Alltså på sjuttioalet. Då var det inte en jättestor grupp, så dom blev ganska välintegrerade i församlingsgemenskapen.

I dag menar ordföranden att ”det egentligen blivit en egen verksamhet. Och [...] dom har fått sköta sig själva kan man säga, i stort sett, i den verksamheten.” Församlingen har ett flertal kommittéer, kallade utskott, och bland annat ett för ”den arabiska gruppen” (som vi här kallar arabisk-svenska) samt ett ”ungdomsutskott”. Utskottet för arabiska gruppen har lagts ner för att man i högre grad vill få med dess representanter i församlingens styrelse samt i andra utskott. Men i fråga om arbete med ungdomar nämner ordföranden främst ungdomsutskottet, och i det saknas ungdomar. Det består för närvarande av två vuxna från den svensk-svenska delen, även om man har velat få in någon från den arabisk-svenska delen. ”Så vårt ungdomsarbete haltar”, är ordförandens slutsats.

Man hade konfirmationsundervisning för ett antal år sedan. Det samlade främst arabisk-svenska ungdomar och upplevdes som något väldigt lyckat av den svensk-svenska delen, men föräldrarna till de arabisk-svenska ungdomarna hade inte samma åsikt, enligt ordföranden.

Då så var det en grupp ungdomar som var jätteintresserade, och dom som ledde konfirmationsundervisningen uppfattade att dom var väldigt intresserade [...] och dom vill gå in på hösten och vara med i verksamhet. Men sen visade det sig att deras föräldrar hade en helt annan bild av konfirmationsundervisningen. [...] För dom här ungdomarna hade inte fått

lära sig tillräckligt med bibelverser och annat. [...] När hela konfirmationsläsningen var klar och vi hade haft konfirmationshögtid, då kommer dom [ungdomarna] till mig och plötsligt talar om att det här, det var det sämsta dom nånsin varit med om, och det var så dåligt.

Den här händelsen återkommer även andra till som vi talar med i den svensk-svenska delen av församlingen. Från ordförandens håll har det försvårat, eller snarast satt stopp för ungdomsarbetet, och det har inte varit någon kontakt med ungdomarna i fråga. Man har försökt, menar ordföranden, men ”ungdomar uteblir och så, för att dom... alltså det här är så komplicerat. Det har liksom inte funnits några ungdomar att prata med på något sätt.”

Vi ställer då frågan om ordföranden uppfattar att det inte finns några ungdomar i församlingen, varpå hon svarar:

Ja, det är så jag uppfattar det. Dom finns ju där, men dom är inte ... [...] Innan pandemin [...] då fanns det en grupp och man hade lite olika verksamheter och så. Men dom har, dels har dom blivit äldre, och dom har bara glidit ur verksamheten helt enkelt.

Men detta uttalande stämmer alltså inte, eftersom det faktiskt finns en grupp på mellan 6–15 ungdomar som träffas på fredagar. Det är svårt att tolka om det är svensk-svenska ungdomar före pandemin som ordföranden anspelar på, men att de arabisk-svenska ungdomarna inte erkänns som tillräkneliga blir ändå mycket tydligt.

I intervjun med församlingens föreståndare kommer det fram en möjlig förklaring till detta. I församlingen finns det ett ungdomsutskott som ska ha kontakt med ungdomarna i församlingen. Men, som föreståndaren uttrycker det:

Ja, alltså egentligen är det ju meningen att dom [ungdomarna] ska kunna prata kanske mer med ungdomsutskottet, och jag är ledsen att säga det, men jag tror kanske inte riktigt att dom har fått det utrymme, så ...

Detta är även vårt intryck från intervjun med ordföranden, att styrelsen inte har någon egentlig kontakt med de ungdomar som finns i verksamheten.

Den kontakt till ungdomarna som beskrivs är mellan föreståndaren och ungdomsledaren. Och föreståndaren, som är relativt nytillsatt, har besökt ungdomarna för att fråga hur de ville att ungdomsarbetet skulle se ut. Ungdomarna sa då att de ville ha mer bibelundervisning, något som även uttryckts vid ett flertal tillfällen till oss under fältstudierna. Föreståndarens analys var då att,

För att dom [ungdomarna] sa att vi ska läsa Bibeln. Fast jag tror inte dom säger det för dom vill det. Jag tror att det mycket väl kan vara sant som hon [ungdomsledaren] säger. Det är också en sån kultur. Att det ska låta fint. Att jag ska kunna Bibeln och ska vilja läsa Bibeln. Men jag vet inte.

Föreståndaren tog ändå till sig vad ungdomarna sa, men med en viss tveksamhet över ungdomarnas uppriktighet. Det kan tilläggas här, att några av ungdomarna väljer att gå till andra församlingar på fredagar eller ibland på söndagar, just på grund av att de får mer kristen undervisning där. Undervisning om kristen tro och att lära sig mer om Bibelns budskap påverkar alltså var de vill spendera sin fredagskväll. Det finns på så vis en väldigt liten grund för att misstro ungdomarna, när de säger att de vill lära sig mer om Bibeln.

Föreståndaren kan visserligen ha rätt i att det delvis handlar om kultur. Det finns mycket som pekar på att religiös undervisning värderas som viktigare bland svenskar med utländsk bakgrund än för svenskar med svenskfödda föräldrar. Detta gäller även ungdomar, något vi lyfter senare här i kapitlet. Vad vi vill peka på här är att för svensk-svenska ungdomar, såväl som för ungdomar med utländsk bakgrund, uttrycker de att det finns påtagliga problem med integration, delaktighet och erkännande i de frikyrkliga församlingar vi har undersökt. Vad man kan konstatera är att uttalandet "Det ser ut som att dom lyssnar. Men dom lyssnar inte på riktigt" är välgrundat, och det påverkar ungdomarnas upplevelse att vara erkända i och av församlingen.

När det kommer till unga med utländsk bakgrund finns det ytterligare aspekter kopplade till språk, kultur, värderingar, identitet med mera, som påverkar om och hur unga erkänns i och av församlingen. Att frågan om ungas integration i en församling behöver undersökas djupare är tydligt. De möter dock frikyrkors verksamhet på fler sätt än i ungdomssamlingar. Det finns fler sorters verksamheter, och dit kommer inte nödvändigtvis de unga därför att de själva är kristna. Det är viktigt att även undersöka de mer diakonala och samhällstillvända verksamheter som drivs av frikyrkoförsamlingar.

Vi har i projektet också träffat en grupp unga som har varit ledare i en frikyrkoförsamlings barnverksamhet. Ungdomarna är själva från det förortsområde där församlingen verkar, och de har under ett år haft praktik och ledarutbildning i församlingens regi. Verksamheten har som mål att ge barn möjlighet till en meningsfull fritid. Detta är del av ett projekt som församlingen driver med visst bidrag från andra organisationer och stöd av kommunen. I det kapitel som nu följer går vi vidare till mötet mellan frikyrka och unga ledare.